

Nina Vodopivec i Žarko Lazarević
(Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana)

SISTORY: DIGITALIZACIJA ISTORIJSKIH SADRŽAJA

Digitalizacija je veoma popularna reč u retorici slovenačke svakodnevice. Učestalost njene upotrebe znak je tehnoloških i medijskih promena, koje imaju uticaja na dosadašnje principe prezervacije različitih sadržaja odnosno fondova u arhivima, bibliotekama, muzejima, naučno-istraživačkim ustanovama, upravnim organima i privrednim kompanijama. Novi konteksti stvaraju nove paradigme, s tehnologijom menjaju se i epistemološke osnove. Nova paradigma informacijske tehnologije širi se preko svih socijalnih struktura, uključujući i nauku.

Nije iznenađenje, da su zbog toga brojne i inicijative za različite projekte digitalizacije. I to kako u javnom tako i u privatnom sektoru. U privatnom sektoru inicijative proizlaze iz poslovnih potreba. Zbog toga su njihovi projekti zatvoreni unutar privatnih ustanova, finansiraju se iz privatnih sredstava za privatne potrebe. Njihovi digitalni arhivi zbog operativno-poslovnih zahteva nisu dostupni javnosti, što je razumljivo. Ali i njihove kolekcije podataka starijeg datuma zatvorene su za javnost. S obzirom na arhivsku legislaturu u Sloveniji ovako stanje će još potrajati. Stanje arhivskih zakona u Sloveniji drugačije ne može ni biti. Odgovornost za takvo dokumentarno gradivo je naime preneseno na stvaraoce. Državna arhivska služba ima tu samo pravo nadzora.

Drugačije je u javnom sektoru. Inicijative su isto tako brojne, u arhivima, muzejima i drugim javnim ustanovama, da ne govorimo o bibliotekama. Nabranje mnoštva projekata nema opravdane svrhe. Zbog toga ćemo se na ovom mestu ograničiti na tri projekta digitalizacije, koji imaju isti cilj. Istovremeno su njihove polazne osnove i njihove konceptualizacije vrlo različite. Tako ćemo predstaviti projekte slovenačke nacionalne biblioteke pod naslovom *Digitalna knjižnica Slovenije*, projekat digitalizacije fondova regionalnih biblioteka pod nazivom *Kamra* i konačno projekat *Sistory – digitalizacija slovenačkih istorijskih sadržaja*.

Digitalna knjižnica Slovenije – prezentacija nacionalne kulturne baštine

Osnivač i izvođač projekta digitalne biblioteke je NUK – Nacionalna i univerzitetska biblioteka Slovenije. NUKova Digitalna knjižnica Slovenije nastaje u saradnji s drugim evropskim nacionalnim bibliotekama jer je deo šire evropske inicijative s ciljem interoperabilnosti na evropskom nivou. Moto projekta je dobro izabran i jasno izražava želje autora: ušteda vremena, jednostavna upotreba, trenutni pristup informacijama.

Digitalna biblioteka je strukturisana tako da bi svojim sadržajima udovoljila interese najšireg kruga korisnika. Do sada je digitalna biblioteka još u prvoj razvojnoj

fazi sa skromnom količinom sadržaja. Puna operativna faza očekuje se do 2010, kada će biti digitalizovan znatni deo fondova slovenačke nacionalne biblioteke. Javnost ima dostup do digitalizovanih fondova na posebnom portalu (www.dLib.si). Dostup i upotreba objavljenih sadržaja na portalu su omogućeni svima, bez ograničenja i uslovljavanja. Jedin izuzetak je upotreba u komercijalne svrhe, koja je zabranjena zbog finansiranja projekta iz javnih sredstava, odnosno državnog budžeta.

U ovom momentu sadržaj portala je u skromnijem obimu. Moguće je koristiti slovenačku bibliografiju, koja nudi preko 70.000 zapisa o delima, koja su bila štampana na slovenačkom jeziku kod slovenačkih izdavačkih kuća ili su njihovi autori Slovenci. Znatni deo gradiva u digitalnoj formi je iz perioda poslednjih 20 godina. Slovenačka retrospektiva bibliografije članaka uključuje 300.000 zapisa o člancima, koji su bili štampani u periodu 1797–1945 na području današnje Slovenije. Kolekcija nudi i informacije o slovenačkim novinama van slovenačke teritorije. U okviru te rubrike su u digitalnoj formi objavljene vrlo značajne novine za slovenačku literarnu istoriju zvane *Ljubljanski zvon*. Činjenica je da jedini razlog zbog kojeg su odlučili digitalizovati te novine, leži u učestalosti njihovog korišćenja, a time i opasnosti po očuvanje originala. Objavljene su i mape slovenačke teritorije za vreme od 1548. do prve polovine 20. veka. Vrlo značajna i dosta korišćena je i kolekcija portreta javnih ličnosti koje su se upisale u slovenačku istoriju: pisci, pesnici, likovni umetnici, naučnici, muzičari i političari. Naročito atraktivna je kolekcija slovenačkih srednjovekovnih kodeksa, koje su iz kolekcije velikog komparativnog lingvističara Jerneja Kopitarja. Svakako je potrebno izdvojiti unikatne ćirilicne i glagoljičke rukopise s Balkana. Ništa manje nije atraktivna kolekcija starih snimaka slovenačke muzike pogotovo iz vremena do drugog svetskog rata. Digitalna biblioteka objavljuje i pojedine slovenačke naučne revije. Do sada su objavljeni samo pojedini godišnjaci i to iz poslednjih godina. U Sloveniji važi pravilo, da naučne revije koje su u celini ili samo delimično finansirane iz javnih sredstava, moraju svoje sadržaje predati u Digitalnu biblioteku Slovenije. U pripremi je ambiciozan projekat „on line“ pristupa aktualnom slovenačkom novinskom fondu, gde će biti moguće pretraživati novine u celini ili samo po pojedinim člancima. Omogućiće se traženje po bibliografskim podacima ili po tekstu kao celini.¹

Kamra – prezentacija lokalne kulturne baštine

Sasvim drugačija od uspešnog projekata Digitalne knjižnice, koji ima potencijal za rast i u budućnosti, jeste priča o projektu *Kamra*. Kamra na slovenačkom znači sobica i ima izvor u nemačkom jeziku. U projektu je reč kamra korišćena u smislu depozitorija. Projekat *Kamra* je ambiciozan projekat digitalizacije i prezentacije fondova lokalne kulturne baštine. Osnivači projekta su slovenačke regionalne biblioteke. Njihov cilj je bio da na jedinstvenim osnovama digitalizuju široki spektar sadržaja lokalne istorije u najširem smislu, sa željom da olakšaju očuvanje i način dostupa do gradiva. Na vrhu projektne inicijative bila je izgradnja jedinstvenog informacijskog portala Kamra (www.kamra.si), gde bi zainteresovanoj javnosti nudili sadržaje sa svom potrebnom analitičkom podrškom. Tim pristupom su želeli da i manjim bibliotekama, koje ne razpolazu adekvatnim kadrovima, znanjem i iskustvima, omogućće prelaz u „digitalno doba“. Koncept projekta je bio relevantan u svim aspektima, u vidu tehnologije i

¹ Strategija razvoja digitalne knjižnice Slovenije dLib.si 2007-2010, Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. http://www.dlib.si/documents/2007/Strategija_Dlib.pdf; 13.6.2007.

digitalizovanih sadržaja. Problemi su nastali kod poslovnog modela, na području realizacije i organizacije rada na relaciji osnivača i izvođača projekta. Zbog nedovoljno definisanih uloga i odgovornosti projekat je zastao. Ali zbog relevantnosti se u slovenačkim regijama uskoro očekuje njegovo ponovno oživljavanje.²

Oba do sada predstavljena projekta su u tehnološkom smislu koncipirana na savremenim načelima. Kod izgradnje oba sistema upotrebljene su najsavremenije globalno prihvaćene tehnologije, odnosno standardi: Dublin Core, XML, OAI protokol, Z39.50 i OAIS.³

Sistory – Portal istorije Slovenije

I jedan i drugi projekat bili su za nas – kao istraživače savremene istorije – veoma interesantni. Ne toliko s tehnološkog aspekta, koliko sa stajališta konačnog korisnika. Kao istraživači slovenačke prošlosti vrlo smo upućeni u rad s fondovima nacionalnih i regionalnih biblioteka, ako u ovom trenu ostavimo po strani arhive. Nadali smo se da će naš rad biti vrlo olakšan zbog brzog i lakog dostupa do empirijskog gradiva. Ali su nam se istovremeno počela postavljati pitanja o prioritetima digitalizacije. I jedan i drugi kao osnovni princip uključuju pre svega očuvanje gradiva. I to je determiniralo proces digitalizacije različitih sadržaja. Kriteriji su postali značajni za nacionalnu kulturnu baštinu i stepen očuvanja izvornog gradiva odnosno učestanosti njegove upotrebe. Za biblioteke posve legitiman i opravdan pristup. Ali naši interesi su drugčiji. Kao istraživači imamo sasvim druge prioritete.

Zbog toga je došlo do ideje o posebnom projektu koji bi za polaznu osnovu imao potrebe istraživačke zajednice. I tako je na *Inštitutu za novejšo zgodovino* u Ljubljani nastao projekt Sistory. S imenom ujedinjujemo dve delatnosti – na jednoj strani proces digitalizacije, a na drugoj javnu prezentaciju takvih sadržaja. Tim projektom ne želimo konkurisati drugim velikim projektima, Digitalnoj knjižnici ili Kamri, jer su oni znatno širi i zahtevniji. Naš projekat ima dodatnu komplementarnu dimenziju – vidimo ga u funkciji dopune već predstavljenih projekta. Naš projekat omogućuje stvaranje i strukturisanje digitalizovanih istorijskih sadržaja u skladu s principima, potrebama i interesima istorijske nauke. Osnovni moto projekta je digitalizovati takve istorijske sadržaje koji su interesantni za istraživače slovenačke istorije. Drugi cilj je popularizacija slovenačke istorijske literature u javnosti. Da bismo bili jasniji, moramo objasniti da smo u konceptu izdvojili tri pretpostavke, koje na principelnom nivou odrđuju sadržaje i ciljeve projekta. Prva pretpostavka je da su izvori i historiografija sastavni deo šire definisane slovenačke kulturne baštine. Druga pretpostavka proizlazi iz prve i govori da je naša dužnost da je kao takvu sačuvamo. I time dolazimo do treće pretpostavke, kojom upozoravamo na činjenicu da je možemo sačuvati i razvijati samo prilagođavanjem novim tehnologijama i medijima.

Portal Sistory još nije aktivan; početak aktivnosti je planiran za kraj ove godine. Do sada smo vršili tehnološke pripreme i koncipirali digitalizovane sadržaje. Počeli smo s digitalizacijom slovenačkih istorijskih revija (*Prispevki za novejšo zgodovino*, *Zgodovinski časopis*, *Kronika*, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, *Annales* i *Studia histor-*

2 <http://www.lj-oz.sik.si/kamra/Kamra.aspx>; 13.6.2007; *Zgodba o Kamri*, Knjižničarske novice, februar 2007 (<http://www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/februar2007-kazalo.asp>; 13.6.2007).

3 Strategija razvoja digitalne knjižnice Slovenije dLib.si 2007-2010, Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. http://www.dlib.si/documents/2007/Strategija_Dlib.pdf; 13.6.2007.

ica Slovenica). U drugoj fazi prelazimo na postupke prenosa u elektronsku formu istorijskih izvora iz svih razdoblja slovenačke istorije. Prvo sa štampanim izdanjima kritičnih edicija izvora, onda s kolekcijama koje će postupno ići u digitalizaciju; kao istorijske statističke kolekcije i slično. U trećoj fazi imamo istorijske monografije, pogotovo starije, koje znaju biti često citirane, a znatno su teže dostupne javnosti. Digitalizacijom starih i suvremenih dokumentovanih izvora i historiografskih dela ogromnom korpusu historiografskog znanja i iskustva u vidu naučnih rasprava, članaka, recenzija, sekundarnih i primarnih izvora i monografija, produžuje se njihov životni vek, odnosno relevantnost i u sadašnjosti.

Očito je da kod projekta SIstory prvenstveni interes nije očuvanje gradiva, nego širenje informacija, interpretacija i s tim kreiranje prostora za interdisciplinarnu i međunarodnu susrete, za stvaranje mesta za diskusiju na području humanistike i društvenih nauka. U tom smislu projekat ima i dodatnu dimenziju: povezivanje raznolikih istraživačkih institucija na lokalnom, nacionalnom, međunarodnom i interdisciplinarnom nivou.

S opširnim korpusom digitaliziranih istorijskih sadržaja stvaramo specifičan digitalni arhiv. Sastavni deo će biti i sadržaji koji nastaju samo u elektronskoj formi. To znači oni sadržaji, koje su sa stajališta istraživačkog interesa relevantni, a nisu objavljeni u drugom obliku. Mislimo na široki spektar i tip gradiva, od kojih možemo u ovom trenutku izdvojiti dve vrste: na primer raznovrsne baze podataka koje nastaju kod istraživanja istorijskih socijalnih, kulturnih, ekonomskih i političkih procesa i fenomena. Ili materijali s različitih naučnih konferencija koji nisu štampani u formi monografija ili zbornika.

Osnovni princip projekta digitalizacije SIstory je javna i безусловna dostupnost objavljenih historiografskih sadržaja. S internet portalom se projekt digitalizacije funkcionalno zaokružuje. Portal je koncipiran kao tačka, koja užoj i široj javnosti nudi istorijsku dokumentaciju s adekvatnim analitičkim sistemima za istraživanje objavljenog sadržaja. S objavljivanjem različitih informacija naša je želja da pretvorimo portal u središnji informacijski servis o slovenačkoj istoriji.

Kao istraživačima nam je jasno, da je pitanje kredibilitnosti objavljenih sadržaja od ključnog značaja. Zato svaki sadržaj pre digitalizacije i objavljivanja mora biti stručno verifikovan, da bi portal imao reputaciju pouzdanosti i poverljivosti. Stručnu težinu i poverljivost portalu SIstory svakako daje i činjenica da se projekt izvodi na Institutu za noviju zgodovino, glavnoj historiografskoj naučno-istraživačkoj instituciji u Sloveniji.

Dariah - Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities

U 2007 godini se je institut uključio u međunarodni projekt Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities – DARIAH.⁴ Osnivači projekta su četiri nacionalna centra: u Francuskoj (Centre National de la Recherche Scientifique – CNRS), Britaniji (Arts and Humanities Data Service – AHDS), Nemačkoj (Max Planck Gesellschaft – MPI) i Nizozemskoj (Data Archiving and Networked Services – DANS). Dugoročni cilj projekta je uspostava infrastrukture za umetnost i humanističke nauke u

⁴ *Dariah* je uključen u program *European Strategy Forum on Research Infrastructure - ESFRI Roadmap* i konkuriše za pripreme projekata istraživačke infrastrukture 7. okvirnog programa Evropske unije.

digitalnoj formi. U mrežu je ukupno s našim institutom do sada uključeno 13 institucija iz različitih evropskih zemalja.⁵

Projekat je razdeljen u dve faze; u prvoj dvogodišnjoj pripremnoj fazi projekta namera je da se osiguraju finansijska sredstva za njegovu izvođenje. Sledi uspostava partnerske mreže, koordinacija rada različitih partnera na očuvanju nacionalne kulturne baštine, uspostavljanjem jedinstvenih sistemskih i programskih zahteva kod izgradnje nacionalnih informacijskih arhiva i centara. Omogućili bi razmenu know-how-a, najbolje prakse, iskustva i na taj način osigurali transevropsku interoperabilnost. Projekat DARIAH bi trebalo da povezuje tri nivoa: istraživače, izvore i tehničku infrastrukturu.

Njegova namena nije ograničen samo na digitalizaciju različitih sadržaja i njihovo dugoročno očuvanje, nego je znatno širi. Svi ti materijali moraju biti prezentirani na takav način da služe, pre svega, potrebama istraživača s područja umetnosti i humanističkih nauka. Unutar projekta DARIAH je Institutu za noviju zgodovinu pripala uloga koordinatora između istraživačkih institucija i digitalnih centara.

Uloga istraživačkih institucija u projektu Dariah je značajna. Pogotovo kod traženja odgovora na epistemološka pitanja koja se postavljaju sama od sebe. Na primer: kako digitalizacija povratno utiče na strukturu nauke?

Transformacija u digitalni formi i rekonceptualizacija informacija

Digitalizacija štampanih sadržaja ne znači samo transformaciju u digitalnu formu, nego pretpostavlja i novu diferenciranu konceptualizaciju informacija i znanja. Iz toga proističe značajna dilemma – kako to menja samo nauku i načine istraživanja. S razvojem savremenih tehnologija, gde je moguće istraživati ogromnu količinu tekstova po određenim kategorijama (autori, naslovi, ključne reči, pojmovi,...), postoji velika mogućost da istraživači izgube iz vida specifičan kontekst. Istraživač ne gleda celi tekst, odnosno kompoziciju u koju je bio izvorni tekst uključen. Primer: istraživanje starih novina ne podrazumeva više pregled novina u celini odnosno nekih brojeva ispred kritičkog datuma ili događaja, kao i kasnijih. Isto tako izvan pogleda istraživača ostaju traženja i nadovezivanja na druge slične relevantne teme. Dosadašnja metodologija kod istraživačkog rada uz pomoć različitih izvora pretpostavljala je i istraživanje u kontekstu drugih rasprava ili novina u celini. Na drugoj strani, internetni portali sa svojim bogatim sadržajima otvaraju pitanja novih interpretacija i stvaranja novih konteksta, što generiše dodatne dileme o kvalitativnim relacijama digitalizovanih informacija s informativnim sadržajima drugih oblika.

I tako možemo zaključiti da nastaje nov, digitalni prostor, u kojem su informacije postale dinamične, interaktivne, promenljive i nelinearne. Vremenski intervali u fazi procesiranja su postali veoma kratki, produkcija i konzumacija odvijaju se praktički istovremeno. Lokacije i fizičke udaljenosti postale su beznačajne. S razvojem novih informacijskih servisa korisnicima treba ponuditi samo još mrežne prolaze (network

---

⁵ Osnivačima su se priključili *University of Copenhagen* (Department of Scandinavian Research) – Danska, *University of Goettingen* (State and University Library) – Nemačka, *Academy of Athens* – Grčka, *Archaeology Data Service* - Britanija, *Athena – Research and Innovation Center in Information, Communication & Knowledge Technologies* - Grčka, *Cyprus College* – Ciper, *Irish Research Council for the Humanities and Social Sciences* – Irska, *Institute for Contemporary History* – Slovenija, *Ruder Bošković Institute* – Hrvatska.

gateways), gdje adekvatnu tehnologiju, informacije i njihovu upotrebu servisiraju stručnjaci novih profila.⁶ Svakako ogroman izazov za humanistiku i istraživače.

SISTORY – DIGITIZATION OF SLOVENIAN HISTORICAL CONTENTS

Abstract: We present three projects of digitization in Slovenia: the Digital library of Slovenia – digitization of national cultural heritage, *Kamra* – digitization of regional cultural heritage, and *Sistory* – digitization of Slovenian historical literature and historical sources as a part of Slovenian cultural heritage. The focus in the paper is on the latter. The project was launched at the Institute for Contemporary History in Ljubljana with the emphasis on the needs and requirements of the whole research community, i.e., historians. *Sistory* takes part in *DARIAH* – Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities. The main aim of this initiative is to provide a coordinated infrastructure for supporting preservation of cultural heritage in Europe, providing access to research material from Arts and Humanities, and enhancing digital scholarship in the Humanities and Arts across Europe.

NinaV@inz.si

---

⁶ Tvrčko M. Šercar-Bojan Oštir, Informacijska sociologija, ekonomija in informacijska (meta)fizika. *Organizacija znanja*, letnik 7, zvezek 1-2, 2002.